

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומני

פסחים ט' ע"א

במשנה, אין חוששין שמא גיררה חולדה וכו' אין לדבר סוף.

א]. כתב ה'קובץ שעורים' (אות לה): "אין לדבר סוף, אפשר לפרשו בתורת טעמא, דאם באנו לחוש לכך אין לדבר סוף, ומשום הכי לא חייבוהו חכמים דוגמת אין גוזרין אלא בדבר שרוב ציבור יכולין לעמוד בו, ואפשר לפרשו בתורת הוכחה וראיה דמדינא אין לחוש לזה דאל"כ אפילו מעיר לעיר וזה ודאי אין הדין כן ומוכח דא"צ לחוש". ובביאור זה יתבאר היטב פלוגתת הפוסקים באות ב'. והנה במלוא הרועים הביא קושיא בשם הר"ן (וכן הקשה בישועות יעקב סי' תל"ד סק"א), דאמאי הוצרך לטעמא דאין לדבר סוף, תיפוק ליה דמוקמינן אחזקת בדוק.

ואין לומר דאע"ג דהוי בחזקת בדוק, אפ"ה אי לאו הך טעמא דאין לדבר סוף, היה מחוייב לברר הדבר ע"י בדיקה, כדק"ל דאין סומכין על חזקה במקום דיכולין לבררו, דזה דוקא היכי דיכול לברר בקל ע"י שאלה, אבל היכי דהוא טרחא יתרה כגון בדיקת חמץ, שפיר סמכין אחזקה. ואולי נימא דהא מתניתין איירי בדין חיוב בדיקת הבית, דחכמים חייבוהו עד כמה הוי דין בדיקה על הבית, וממילא אי הוי בעינן למיחש לגרירת חולדה הרי ממילא אין כאן בדיקה בהבית, ולא נעשה חזקת בדוק, דחזקת בדוק הוי דין בהבית, דהיה חיוב בדיקה על הבית והוי בחזקת דנתכשר לדור בו, אבל עצם הבדיקה הא הוי על החמץ, ובהחמץ הא לא שייך דין חזקת בדוק, דאיזה חזקה הוי דלא יהא ספק שמא החולדה הביא כאן חמץ, וא"כ הרי כל זמן דאיכא חשש גרירת חולדה הרי אכתי הבית לא נעשה בדוק. ומה שהוזכר חזקת בדוק, היינו רק אחר שכבר קיים חיוב הבדיקה ונעשה הבית בדוק, ונתכשר.

ובישועות יעקב (שם) כתב לתרץ, דלענין חששא דגרירת חולדה, לא שייך לאוקמא אחזקת בדוק, דאי הוי חיישין לגרירת חולדה א"כ מעולם לא היה בחזקת בדוק, דהרי עם סילוק ידו שמא תיכף גיררה החולדה את החמץ למקום זה.

ובגמ', הא חזינא דשקל חיישין וכו'.

ב]. ולכאורה, היכן דחזינן דנטל חיישין גם מבית לבית וכו', ויצטרך לבדוק שוב. וכן נפסק בשו"ע ריש סימן תל"ט, אמנם הרמ"א שם הגיה בשם הטור, דהיכא שהיה ספק אם הוא חמץ או מצה, והיכיר היה קטן שהעכבר יכול לאכול את כולו, אין צריך לבדוק, כיון דהוי ספק ספיקא. והקשה הט"ז (סק"ב), א"כ אמאי קאמר במשנה "אין לדבר סוף", והלא יש לדבר סוף היכא שנהיה ספק ספיקא ופטור מבדיקה. ועל כרחך דבבדיקת חמץ לא סמכין אספק ספיקא ויתחייב, וחולק על הרמ"א.

וה'מקור חיים' (שם סק"ב) מבאר, דהיכא שהספק הוא אם החמץ עבר מחדר לחדר, וודאי צריך בדיקה כי כל בדיקת חמץ נתקנה גם על ספק וה"נ בספק ספיקא, אמנם היכא שאפשר לתלות שהספק חמץ כבר נתבער ובמילא ליכא צורך בבדיקה, תלינן להקל בספק ספיקא, עיי"ש. והפמ"ג (מ"ז שם) מציין לפי' המהרש"א במשנה, דאין לדבר סוף פיורשו על החששות של בעל הבית, אך בוודאי יש דרכים לסיים את הבדיקה אפילו בראינו שהעכבר נטל, דהלא יכולים כל בני הבית לבדוק בפעם אחת בכל הבית, וכן אפשר לבטל וכו', ולפירושו הפירוש בלשון המשנה אינו כקו' הט"ז.

וה'שפת אמת' מקיים את פירוש המהרש"א, ומניח כן בפשיטות, דאת"ל כהט"ז שאין לדבר סוף קאי על התיקון, מהיכי תיתי שמה שאין ביכולת הבעה"ב לסיים המלאכה כתיקונה, יפטרנו מחובתו, והלא לא עליך המלאכה לגמור, ועב"פ יתחיל לבדוק עד מקום שידו מגעת, ובעל כרחך אין לדבר סוף קאי על החששות ולא על הבדיקה והתיקון.

בגמ', חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.

ג]. כתב בשו"ת חכם צבי (הנוספות סימן ט, אות ט'), וז"ל: "מעשה בא לידי באחד שאכל דבר שברכתו אחרונה מעין ג' ושתה דבר שברכתו בורא נפשות רבות, וכמעט רגע נסתפק האיש אם בירך בורא נפשות אבל ברי לו שלא בירך מעין ג', והוא רגיל להזהר שכאשר הוא מחוייב לברך מעין ג' ובורא נפשות, לברך תחילה מעין ג' כי היא קודמת מכמה מעלות. ופסקתי, דאף דקיי"ל ספק ברכות להקל, בכל כי האי אמרינן חזקה על חבר וכו', ובודאי לא בירך בורא נפשות קודם מעין ג', ולא מבעי' אי האי חזקה דאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן היא דאורייתא, אלא אפי' היא דרבנן ה"נ רבו הדיעות הסוברים דברכה שאינה צריכה נמי מדרבנן ואסמכוהו אקרא דלא תשא ודבריהם נראין, וממילא אתה למד שאם ברי לו שבירך בורא נפשות וספק אם בירך מעין ג' שהוא פטור לברך מעין ג' שחזקה בירך מעין ג' קודם בורא נפשות, צבי אשכנזי".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

בגמ', מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון וכו'.

[ד]. בפ"י התוספות של רבינו יהודה מבירינא (נדפס בס' שיטות הקדמונים ע"ז דף מ"א:) כתב: "מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון וכו'. רש"י גורס **מציק**, ומפרש אנס ומציק לחכמים. ויש לתמוה מה לנו ולרשעו של אותו האיש. ורבנו אלחנן אומר כי גרסינן **במוסק** אחד ברימון. פירוש כמו מוסק זיתים, ומזכירו על שם אומנותו. וכן הרבה בכמה מקומות. וכן מצאתי בתוספתא דמקוואות כיוצא בזה בפרק ארץ העמים (תוספתא מקוואות פ"ו, א), אמר רשב"ג הלכה אין לי אלא מעשה במערה שהיתה בגינתו של מוסק אחד ברימון שהיו וכו'. ובהואו דהכא גרסינן בתוספתא דאהלות פרק התלוליות, מעשה בשפחתו של מסיק אחד, ולא כיון הלשון, שהיה לו לכתוב מוסק". [וכן בירושלמי פסחים פ"א, ג, הלשון **מסיק** אחד. וכן הגי' בגמ' בבלי מסכת נדה דף ט"ו ע"ב. ועי' נוב"י מהדו"ת יו"ד סי' קפ"ח ד"ה והנה צריכין, דמזכיר כמה פעמים גמ' זו בפסחים וע"ז בלשון "**מסיק** אחד", ובתשובות הנדפס מחדש "תיקנו הלשון" וכתבו **מציק** אחד].

פסחים ט' ע"ב

בגמ', ובא כהן והציץ בו לידע אם זכר או נקבה וכו'.

[ה]. רש"י פי' שהכהן לא זכר שיכול להיטמא במאהיל על המת, ותוס' פירשו שמירי בכהן שוטה וכו'. ה'נודע ביהודה' (צל"ח כאן) מביא דיוק חריף בשם חתנו האב"ד ור"מ פוזנא¹, שרש"י פירש בדווקא ששכת, כדי להרוויח קושיית התוס', שהקשה דאי היה ברה"ר, הלא ספק טומאה ברה"ר טהור, אע"כ שהיה ברה"ר, אך אי נימא דהיה כהן שוטה הוי כאדם שאין בו דעת להישאר, וקיי"ל לבדה דף ד' ע"ב דבאין בו דעת להישאל אף ברה"ר ספקו טהור, עיי"ש, ועל כרחך פי' רש"י שלא היה שוטה, אלא שלא זכר הדין, ודפח"ח.

בגמ', וכי חולדה נביאה היא וכו'.

[ו]. כתב **הבן איש חי** (שו"ת תורה לשמה סימן רנב): "שאלה: ג' חכמים דיינים היו יושבים בבית אחד ומעיינים בספר אחד שהמחבר שלו הוא אדם גדול ששמו רבינו זאב, והיו יושבים ומפלפלים בדבריו ובאמצע הענין הביאו בתוך החדר זאב אחד, וקמו בני הבית לראותו וגם החכמים הנד' תרי מיגו תלתא קמו גם הם ויצאו חוץ לפתח החדר והוא לראות את הזאב, ובשובם ענה החכם הנשאר וא"ל למה קמתם וכי רבינו זאב בא וקמתם להקביל פניו? והוא כיוון לדבר עמהם בלשון מליצה על אשר היו לומדים בדברי רבינו זאב המחבר ופסקו באמצע דבריו לראות את הזאב, והם השיבו לו כי חטא בדברים אלו שפגע בכבוד הרב המחבר רבי זאב שקרא לזה הזאב בשם רבינו על שם רבינו זאב המחבר, והוא אמר כי לשון מליצה הוא זה ואין בזה זלזול ח"ו להרב. יורינו אם האמת בדבריו בזה או לאו?".

"תשובה: איתא בגמרא דפסחים דף ט' ע"ב **וכי חולדה נביאה היא** דידעה דהאידינא ארביסר ע"ש, נמצא גם חז"ל בתלמוד דברו בלשון צחות ומליצה כזאת, דמאחר דהוה בעולם חולדה נביאה ע"ה, נקטי תואר נביאה על החולדה בלשון מושאל לדבר בדרך צחות ומליצה, וכן זה החכם לא פגע ח"ו בכבוד הרב רבי זאב בדברים אלו דנקט תואר רבינו על הזאב בלשון מושאל בדרך צחות ומליצה".

בגמ' תשע ציבורין של מצה וכו' היינו תשע חנויות וכו' דהוי ספק.

[ז]. הקשה הבעל המאור, דלכאורה לא דמיא להתם, דהתם הוי ספק אחד, אבל הכא איכא ספק ספיקא, חדא שמא מצה הוא או חמץ, ואפי' דחמץ עדיין יש להסתפק להלאה שמא אכלו העכבר, נמצא דהוי ס"ס להקל דאין שם חמץ. וכתב ע"ז הראב"ד, דאינו כן, דהא ברגע זו שנכנס העכבר עם הככר, הרי עדיין לא היה שהות בידו לאכול, נמצא דמיד נתחייב בבדיקה כשנכנס עם הככר, וירד החזקת בדוק, ורק דאח"כ ספק אם אכלו או לא, וא"כ שוב נשאר ככל הספיקות דצריך לבדוק גם על הספק, ע"ש.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"נ: rabinoviz@gmail.com

¹ה"ה הג"ר יוסף לנדא אב"ד פוזנא הנקרא "יוסף הצדיק", ראה באריכות אודותיו בקובץ **צפונות** ד, עמ' ל"ד.